

"בזאת יבא אהרן". ר' ברכיה בשם ר' לוי: "בזאת" - הכתוב בשרו שהוא חי ארבע מאות ועשר שנים. וכי עלתה על דעתך שאהרן חי ארבע מאות ועשר שנים? אלא מקדש הראשון על ידי ששימשו בו באמנה, שימשו בו שמונה עשר כהנים הוא ובנו ובן בנו.⁶ מקדש שני - עשרים ושנים, ויש אומרים שמונים ושלושה, ויש אומרים שמונים וארבעה. ומהן שימש שמעון הצדיק ארבעים וחמש.⁷ כיון שחזרו להיות מוכרין אותו בדמים היו שנותיהן מתקצרות. מעשה באחד ששילח ביד בנו שתי מדות מלאות כסף ומחוקיהן כסף. עמד אחד ושילח ביד בנו שתי מדות של זהב מלאות זהב ומחוקיהן של זהב. אמרו: קָפָה קָפַח את המנורה.⁸

ויקרא רבה כא ז - אל יבוא בכל עת אל הקודש

אמר ר' יהודה ברבי סימון: צער גדול היה לו למשה בדבר הזה. אמר: אוי לי, שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו? בכל עת - יש עת לשעה, יש עת ליום, יש עת לשנה, יש עת ליי"ב שנה, יש עת לשבעים שנה, יש עת לעולם! ... אמר לו הקב"ה למשה: לא כשם שאתה סבור, לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת ליי"ב שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם. אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס - יכנס, ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה.¹⁰

מדרש תהלים (בובר) מזמור י - מבית המקדש למקדש מעט

בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש, התחיל מצטער. אמר: כמדומה אני שאין אחי יכול לכנס לפני מן המחיצה. יש עת לשעה, יש עת ליום, יש עת לשנה, יש עת לשנים עשרה שנה, יש עת לשבעים שנה ... אמר ליה הקב"ה: לא כשם שאתה סבור, לא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת ליי"ב שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם - אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס. התחיל לומר: "תאות ענוים שמעת ה' תכין לבם תקשיב אזנך" (תהלים י יז). אמר ר' יהושע בן לוי: אם הניבו שפתיו של אדם בתפילה, יהא מבושר שנשמעה תפילתו, שנאמר: "בורא נוב ניב שפתים שלום שלום לרחוק

⁶ לא רק שהיו בבית ראשון פחות כהנים גדולים (וכל אחד שימש יותר שנים), אלא גם שהכהונה עברה מאב לבן ברצף שושלתי.
⁷ ראו נוסח מחושב יותר במסכת יומא ט ע"א: "יראת ה' תוסיף ימים - זה מקדש ראשון, שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשר כהנים גדולים, ושנות רשעים תקצרנה - זה מקדש שני, שעמד ארבע מאות ועשרים שנה, ושימשו בו יותר משלש מאות כהנים. צא מהם ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק, ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול, עשר ששמש ישמעאל בן פאבי, ואמרי לה אחת עשרה שמש רבי אלעזר בן חרסום - מכאן ואילך צא וחשוב: כל אחד ואחד לא הוציא שנתו". וגם משמעון הצדיק יצאו שני בניו: חוניו ושמעון שרבו עד מאד על ירושת הכהונה הגדולה של אביהם הצדיק וסוף דבר שנבנה מקדש חוניו במצרים. ראו דברינו מקדש חוניו בפרשת תרומה.

⁸ ניצח זההב את הכסף (ראו ביטוי דומה "אתא חמרא ובטש לשרגא" בגמרא שבת קטז ע"ב בלגלוג של רבן גמליאל ואחותו על הפילוסוף "שלא מקבל שוחד"). מדרש זה נמצא פרשה אחת אחרי כל המדרשים לעיל המפרטים את חטאיהם של נדב ואביהוא ולא בכדי. נראה לומר שריבוי החטאים "מעמיסים" הדרשנים על נדב ואביהוא מכון לכהנים הגדולים של זמנם ולשחיתות הגדולה של הכהונה בעיקר בסוף בית שני. ולפי ר' לוי במדרש הקודם, גם בניו של כהנים גדולים מייחלים למות אביהם על מנת שירשו את הכהונה הגדולה. נדב ואביהוא משמשים כאן כדמויות היסטוריות. אולי מעין אזהרה בקל וחומר. ולפי שסביר שמדרשים אלה נכתבו אחרי חורבן הבית, אפשר שאזהרה זו באה קצת באיחור ואפשר שבאה להסביר מדוע חרב הבית. כך או כך, עפ"י הצעתנו, מות נדב ואביהוא מסמל את חורבן הבית. ולפי השיטה שמתו על שהורו הלכה בפני רבם, הרי כאן סמל ואזהרה גם לתלמידי החכמים שהם יורשי הכהונה לאחר החורבן. וכך גם בשיטה ששחצים היו ושנהגו שררה.

⁹ לגבי עצמו הסיק משה מיד שהוא צריך לפרוש מאהל מועד, כדרשה באבות דרבי נתן נוסח א פרק ב: "אמר (משה): ומה אהרן אחי שמשו בשמן המשחה ומרובה בבגדים ומשתמש בהם בקדושה, אמר לו הקב"ה: דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש, אני שאני מזומן לכך על אחת כמה וכמה שאפרוש מאהל מועד. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום". אבל כאן דואג משה לאחיו. האח הקטן והעניו דואג לאח הגדול וחש בצער. ולדורות, תלמיד החכם דואג לכהן ושומר עליו, כדרשה במסכת יומא ד ע"א: "בזאת יבא אהרן אל הקדש ... אהרן פירש שבעה ושמש יום אחד, ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה. ואף לדורות, כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד, ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה, לאפוקי צדוקין, מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה". וכבר הזכרנו שגם בדיני נגעים היה תלמיד החכם מלווה את הכהן ומנחה אותו וגם שם מתחיל העניין משה שרואה את צערן של אהרן שצריך להתעסק בנגעים (ויקרא רבה טו ח, ראו דברינו האוכל מן הקור לוקה מן הקור בפרשת תזריע).

¹⁰ יש כאן פליאה מסוימת. איך אפשר לומר: "בכל שעה שהוא רוצה ליכנס - יכנס"? הרי ברור שגם כהן גדול יכול להיכנס לפני ולפנים רק פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים. (ראו רמב"ם עבודה, הלכות ביאת המקדש תחילת פרק שני). והסבירו מפרשי המדרש שכאן מדובר על הקודש - על ההיכל - לא על קודש הקדשים. ויש להבחין בין שני חלקי הפסוק: ואל יבוא בכל עת אל הקודש - מבית לפרוכת. מבית לפרוכת - קדש הקדשים - מותר לבוא רק ביום הכיפורים. בקודש מותר לו לבוא כל אימת שירצה ובלבד שיבוא עם בגדי הכהונה המתאימים. וזה קצת דחוק, לא רק בגלל לשון המדרש, אלא בגלל שלבוא אל הקודש מותר גם לכהן הדיוט! אז במה עדיף "בכל עת" של אהרן? לנושא זה הקדשנו דף מיוחד בפרשה זו אל יבוא בכל עת אל הקודש. כך או כך, מות נדב ואביהו מסמן לאהרון להיזהר גם בהיכל ולא רק בקודש הקדשים. ראו פירוש חזקוני ויקרא י ב שנדב ואביהוא הקריבו את האש הזרה מעל מזבח הזהב ולא נכנסו לקודש הקדשים. האש ששרפה אותם יצאה מקודש הקדשים ו"מצאה נדב ואביהוא לפני מזבח הזהב שבהיכל מקריבים עליו אש זרה ושרפתם". ומשם "יצאה אותה האש מן ההיכל לחוצה על מזבח העולה ותאכל עליו את העולה". בין כך או כך, סדר העבודה ביום הכיפורים קשור במוותם של נדב ואביהו, כעולה מהמקרא עצמו: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנותם לפני ה' ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרוכת אל פני הכפרת אשר על הארון ולא ימות פי בענין ארצה על הכפרת".

ולקרוב אמר ה' ורפאתיו" (ישעיה נז יט). ר' שמואל בר נחמן אמר: אם כיוון אדם לבו בתפלה, יהא מבושר שנשמעה תפילתו, שנאמר: תכין לבם תקשיב אזנך.¹¹

שבת שלום ומבורכת

מחלקי המים

¹¹ כאן כבר לא מדובר בעבודת הכהנים בבית המקדש אלא בתפילה, בעבודה שלאחר חורבן הבית. מדרש מאוחר זה הוא שילוב של שני מדרשים עתיקים. חלקו הראשון לקוח מויקרא רבה שראינו לעיל וחלקו השני מירושלמי ברכות פרק ה דף ט: "אמר ר' שמואל בר נחמני: אם כוונתה את לבך בתפילה תהא מבושר שנשמעה תפילתך ומה טעם? תכין לבם תקשיב אזנך. אמר רבי יהושע בן לוי: אם עשו שפתותיו של אדם תנובה, יהא מבושר שנשמעה תפילתו. מה טעם? בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב". זה כוחו של מדרש מאוחר שהוא יוצר דרש ע"ג דרש ומתאים את עצמו לתקופתו. "בכל עת" בימינו מכוון לבית הכנסת ולתפילה - "עבודה שבלב זו תפילה", ה"קודש" שכל אדם מישראל יכול להיכנס אליו בכל עת שירצה. זה "הגלגול השלישי" של נדב ואביהוא שבעטיים נצטווה אהרון: ואל יבוא בכל עת אל הקודש. כך היה במקדש, אבל לדורות נכנסים ישראל, "בזכותם" של נדב ואביהוא, למקדש מעט ומתפללים בכל עת שירצו ובלבד שיקפידו על דיני ההקרבה והקריבה של ימינו שהם תפילה לפי הלכות וסדר התפילה ועם כוונה: "תנו רבנן: המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים" (ברכות לא ע"א). זאת ועוד: "כך שנו רבותינו: המתפלל צריך שיכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים" (תנחומא בובר וישלח כא), היינו כנגד אותו מקום שאהרון לא יכל לבוא אליו בכל עת.